

ПЕРСПЕКТИВИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ВИРОБНИЧОЇ КООПЕРАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

О. М. Буднік, к.е.н., доцент
Житомирський національний агроекологічний університет

З метою забезпечення умов для реалізації економічного потенціалу аграрні підприємства повинні взаємодіяти між собою, стати ланками цілісного ланцюга, тобто утворити життєздатні,

динамічні та повністю контрольовані ними структури, які забезпечать їх адаптацію та успішне функціонування у конкурентному ринковому середовищі. В контексті сучасних трансформацій до таких структур можна віднести кооперативні формування, які слід розглядати як важливий чинник соціальної стабільності та досягнення економічного зростання аграрних підприємств.

Проблема становлення і розвитку сільськогосподарської кооперації є предметом дослідження відомих науковців. Зокрема, вона висвітлено в працях: В. Андрійчука, П. Гайдуцького, В. Гончаренка, В. Зіновчука, М. Маліка, В. Месель-Веселяка, П. Макаренка, Л. Мармуль, О. Могильного, Л. Молдаван, П. Саблука, Ю. Ушкаренко, О. Шпичака, В. Юрчишина та ін. Однак розвиток багатоукладності господарювання на селі зумовлюють необхідність подальших наукових досліджень у вказаному напрямі.

Метою дослідження є визначення місця, ролі та перспектив розвитку виробничої кооперації в сучасному сільськогосподарському виробництві. В процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: абстрактно-логічного – при визначенні сутності та ролі виробничої кооперації в аграрному секторі економіки; аналізу і синтезу – для визначення характерних особливостей виробничої кооперації; співставлення та порівняння – з метою виділення та обґрунтування особливостей та тенденцій розвитку сільськогосподарської виробничої кооперації.

Агропродовольча сфера сформувалася та розвивається в результаті кооперативної взаємодії всіх її компонентів. Тому, для того, щоб зрозуміти закономірності функціонування та розвитку агропродовольчої сфери, необхідно системно дослідити її складові та зв'язки між ними. Це зумовлює важливість детальнішого дослідження питань аграрної політики, державного регулювання та сільського розвитку [11, с. 129]. Невід'ємною складовою ринкової економічної системи і важливою інституцією демократичного суспільства є сільськогосподарська кооперація. Це підтверджено досвідом практично усіх розвинених країн світу. Поряд з цим, окремої уваги заслуговує розгляд питання функціонування сільськогосподарської виробничої кооперації та її ролі в сучасному агропромисловому виробництві.

Сільськогосподарські виробничі кооперативи беруть свій початок від колективних господарств. Їх поширенню в Україні сприяла аграрна реформа, яка зумовила реструктуризацію колективних сільськогосподарських підприємств. Правовою основою становлення кооперації в Україні стали Закон України “Про сільськогосподарську кооперацію” (1997 р.) та Указ Президента України “Про невідкладні

заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки” (1999 р.) [7, 8].

Слід зазначити, що на даний час виробничі кооперативи у більшості асоціюються з колишніми колгоспами або кооперативами, які виникли за часів перебудови, але саме такі утворення і не були справжніми кооперативами, тому що не відповідали їх суті. В цьому контексті важливого значення набуває дослідження місця і ролі виробничих кооперативів як однієї з форм господарювання. Адже, погляди провідних дослідників щодо їх доцільності в аграрному секторі є суттєво різними. Так, О. Роєнко вважає, що сільськогосподарські виробничі кооперативи створені в тих умовах, де збереглися колективістські настрої селян, матеріально-технічна база, а також відсутня можливість працевлаштування за межами підприємства [10, с. 22-26]. М. Пугачов зазначає, що, як правило, при реформуванні КСП організаційну форму кооперативів вибрали ті підприємства, які не вважали за необхідне кардинально змінювати умови їх функціонування. При цьому зміна форми організації бізнесу (КСП на кооператив) не привела до зміни керівників господарств [9, с. 9].

Водночас, Ю Ушкаренко наголошує на тому, що кооператив не можна ототожнювати з колективним сільськогосподарським підприємством, оскільки КСП – це лише перехідна, недостатньо адаптована до ринкових умов організаційно-правова форма підприємництва із залишками певних елементів дисфункціональності колективного господарювання, яка заперечує господарську свободу кожного окремого учасника [12, с. 137].

В. Зіновчук вказує на те, що створення виробничих кооперативів є кроком до більш досконалої організаційної структури сільського господарства [2, с. 381]. О. Могильний підтримує думку про те, що як перехідна форма господарювання виробничі кооперативи є найбільш прийнятними для проходження адаптаційного періоду членами кооперативу і остаточного визначення у майбутньому [5, с. 16]. Л. Мармуль зазначає, що збереження цілісності майнових комплексів колективних підприємств зумовлює соціальний ефект кооперативів [4, с. 33]. Слід визнати, що в складних і нестабільних умовах переходу до ринкової економіки, виробничі кооперативи можна вважати прийнятними формами господарювання, які характеризуються як позитивними, так і негативними рисами. Проте, поряд з іншими формами господарювання, виробничі кооперативи мають достатньо суттєву перевагу, а саме здійснення соціальної функції, що є дуже важливим для сільськогосподарських

товаровиробників.

М. Малік та П. Федієнко наголошують на тому, що у формі виробничих кооперативів можуть діяти корпоративні аграрні формування [3, с. 4]. Під поняттям “виробничого кооперативу” слід розуміти корпоративне підприємство, засноване шляхом добровільного об’єднання землі і майна окремих товаровиробників, з метою отримання доходу від спільних дій, організації демократичного управління і розподілу доходів та ризику відповідно до участі в підприємницькій діяльності, а також орієнтоване на максимальне задоволення інтересів (включаючи соціальні) членів, підзвітне їм та передбачає обов’язкову трудову участь членів кооперативу з дотриманням основних принципів сільськогосподарської кооперації [1, с. 57]. Слід, однак, звернути увагу на те, що згідно чинного законодавства засновники виробничого кооперативу одночасно повинні виступати і його працівниками. Корпоративна форма не передбачає безпосередньої трудової участі в діяльності підприємства. З огляду на це, кооперативи доцільно віднести до колективної, а не до корпоративної форми підприємницької діяльності.

Виробничі кооперативи практично не існують у сільському господарстві розвинутих країн. Вони лише знайшли певне поширення в країнах, що розвиваються (головним чином в Африці і південно-східній Азії) та в окремих посткомуністичних країнах. Крім того, роль виробничих кооперативів зменшується і в країнах, що активно здійснюють ринкову трансформацію своєї економіки, особливо це стосується країн-кандидатів до вступу в ЄС. Це пояснюється труднощами в гармонізації інтересів членів-власників, низькою мотивацією, відсутністю можливості залучення інвестицій, протиріччям між прагненням до отримання прибутку та необхідністю збереження робочих місць та подальшим нарощуванням обсягів господарювання.

Отже, можна погодитись з думкою про те, що існуючі сучасні виробничі кооперативи поки що не є перспективними утвореннями, оскільки в процесі реформування вітчизняних сільськогосподарських підприємств відбулися лише формальні зміни, що не позбавили виробничі кооперативи економічних та соціальних проблем, пов’язаних з дефектами системи колективного господарювання. Поряд з цим, варто визнати, що вони мають місце на існування. Тому, можна стверджувати, що за умов докорінних змін у виробничій та організаційній діяльності даних формувань через певний час вони можуть зайняти відповідну нішу в аграрному секторі економіки України.

Література

1. Бурачек І.В. Класифікація та розвиток форм виробничої кооперації в сільському господарстві / І.В. Бурачек // Економіка АПК. – 2003. – № 4. – С. 55-60.
2. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу: друге видання, доп. і перер. / В. Зіновчук. — К.: Логос, 2001. – 380 с.
3. Малік М. Й. Корпоративні засади на селі / М. Й. Малік, П. М. Федієнко // Економіка АПК. – 2001. – № 8. – с. 3-8.
4. Мармуль Л. Розвиток інтеграції та кооперації в аграрному секторі економіки України / Л.Мармуль // Актуальні проблеми розвитку кооперації в ринкових умовах: Доповіді Міжнародної наукової конференції. – Херсон: Вид-во Айлант, 2007. – 32-38 с.
5. Могильний О.М. Корпоративні відносини у сільському господарстві: еволюція, сутність та перспективи / О.М. Могильний // Агроінком. – 2002. – № 1-3. – С.15-19.
6. Молдаван Л.В. Зарубіжний досвід підтримки розвитку кооперативів / Л.В. Молдаван. – К.: ДУ Інститут економіки та прогнозування НАН України, – 2011.
7. Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки: Указ Президента України від 13.12.1999 р. № 1529/99 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 49.
8. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1997. – № 39. – Ст. 261.
9. Пугачов М. Організаційні форми нових аграрних підприємств / Пугачов М. // Проект аграрної політики в Україні Університету штату Айова – 2000. – Черв. – 13 с.
10. Роечко О.А. Удосконалення організаційно-правових форм господарювання на селі / О.А. Роечко // Економіка АПК. – 2003. – № 6. – С. 22-26.
11. Скидан О. Інституційно-синергетична модель організаційно-економічного механізму формування аграрної політики України / О. Скидан // Sustainable development of the region / Management theory and studies for rural business and infrastructure development: Research papers. – Lithuanian University of Agriculture. – 2010. – № 21 (2). – P. 129-136.
12. Ушкаренко Ю.В. Сільськогосподарська кооперація в еволюційному вимірі: монографія / Ю.В. Ушкаренко. – Херсон: Айлант, 2009. – 404 с.